

Maria Kuc

Uniwersytet Warszawski

<https://orcid.org/0000-0002-7144-5635>

mkuc@uw.edu.pl

Anna Rabczuk

Uniwersytet Warszawski

<https://orcid.org/0000-0002-9161-4926>

anna.rabczuk@uw.edu.pl

Możliwości wykorzystania metafor konwencjonalnych w nauczaniu słownictwa i frazeologii języków obcych na przykładzie języka polskiego jako obcego

**Possibilities of using conventional metaphors in teaching vocabulary
and phraseology of foreign languages on the example of Polish as
a foreign language**

The article discusses the use of conventional metaphors, proposed by G. Lakoff and M. Johnson, as a tool for teaching vocabulary and phraseology at advanced levels of language proficiency in the context of learning Polish as a foreign language. As this methodology is insufficiently represented in teaching materials, the article highlights the advantages of a systematic and long-term approach to teaching metaphors. Such advantages include deepening knowledge of vocabulary by a consideration of metaphorical meanings, understanding the role of metaphors in mental processes; providing insights into Polish culture and mentality as well as into the students' own cultures, as expressed through their native languages; and stimulating students' mediation skills.

The article also provides examples of exercises to aid the discovery of different types of conventional metaphors and establish

Artykuł jest udostępniany na licencji Creative Commons – Uznanie autorstwa-Na tych samych warunkach 4.0 Międzynarodowe, <https://creativecommons.org/licenses/by-nd/4.0/>

an understanding of their function. It concludes by emphasizing the importance of developing collections of exercises and projects – in both printed and interactive forms – to support language learners. Overall, the article promotes the use of conventional metaphors as an effective method for improving linguistic and communicative competence in foreign language learning.

Keywords: metaphor in foreign language teaching, metaphorical competence, mediation competence, Polish as a foreign language, metaphorical expressions, exercises, cognitivism, metaphorical thinking, mediation

Słowa kluczowe: metafora w nauczaniu języków obcych, kompetencja metaforyczna, kompetencja mediacyjna, język polski jako obcy, wyrażenia metaforyczne, ćwiczenia, kognitywizm, myślenie metaforyczne, mediacja

1. Uwagi wstępne

„O metaforze napisano już tak wiele, że każda praca na ten temat może budzić podejrzenie, iż jest jedynie przetworzeniem cudzych, wcześniejszych poglądów” napisał T.P. Krzeszowski we Wstępie do swojego przekładu książki G. Lakoffa i M. Johnsona, *Metaphors We Live By* (polski tytuł: *Metafory w naszym życiu*) (2010: 5). Podobna myśl może nasunąć się w trakcie zaznajamiania się z tytułem niniejszego artykułu. Rzeczywiście, obecność pojęć metaforycznych przy tworzeniu i rozumieniu wyrażeń językowych znalazła swoje odbicie w metodyce nauczania języków obcych na poziomach B2, C1 i C2. Powstało wiele prac z dziedziny glottodydaktyki, których autorzy opisują rolę metafor pojęciowych w nauczaniu języków obcych lub pokazują sposoby zastosowania podejścia kognitywnego w praktyce (np. Wolf, 1999; Cieślicka, 2002; Musiał, 2002; Stanulewicz, 2004; Gonigroszek, 2013).

Zdecydowałyśmy się jednak na ponowne podjęcie omawianego zagadnienia, ponieważ – jak nam się wydaje – w odniesieniu do akwizycji języka polskiego jako obcego (dalej: jpjo) metodologia uwzględniająca proces konceptualizacji nie jest dostatecznie doceniana i wykorzystywana. W podręcznikach jest ona praktycznie nieobecna¹, a rozproszone w czasopiśmie artykuły w większości prezentują wrywkowe przykłady zastosowania konkretnych metafor w eksplikacji frazeologizmów lub utartych kolokacji (np. Burzyńska, 2001; Rabczuk, 2017; Rabczuk, Kuś, 2010, 2014). Dlatego

¹ O prekursorskiej formie niektórych zadań można mówić w odniesieniu do zbioru ćwiczeń Buttlerowej (1980), natomiast świadome odwołania do założeń językoznawstwa kognitywnego znajdujemy w podręcznikach: Pięcińska 2006, Zarych 2014, Zarych 2018.

też celem niniejszego opracowania jest wskazanie wielu korzyści wpływających z zaznajamiania uczących się z mechanizmem metaforyzacji języka potocznego ze szczególnym zwróceniem uwagi na niewykorzystywane dotychczas w praktyce glottodydaktycznej możliwości zastosowania tego sposobu użycia języka. Z jednej strony chodzi tu o podjęcie przez nauczycieli zadania uświadomienia studentom roli języka w procesach mentalnych, a z drugiej – o rozwijanie ich (studentów) kompetencji mediacyjnej. Uzupełnieniem refleksji teoretycznej są konkretne przykłady ćwiczeń językowych prezentujących zarówno metafory pojęciowe (ROZUMIENIE TO CHWYTANIE, np. *nie wszyscy uchwycili aluzję* lub *nie mógł się połapać, o co chodzi*), jak i orientacyjne (GÓRA TO DOBRZE, DÓŁ TO ŹLE, np. *czuć się podniesionym na duchu vs. pogrążyć się w smutku*)².

Jak udowodniła Ewa Dryll (2014: 56–57) w swojej pracy doktorskiej *Rozumienie metafor charakteryzujących ludzi – perspektywa rozwojowa*, umiejętność właściwej interpretacji metafor wzrasta z wiekiem. Dlatego też zaproponowane przez nas rozwiązania dotyczą nauczania dorosłych, którym właściwe rozumienie niedosłownie wyrażonych treści w językach ojczystych nie sprawia raczej zbyt wiele kłopotu. Są oni przyzwyczajeni do dostrzegania różnicy między literalnością przekazu a jego metaforycznością w zależności od kontekstu.

2. Zalety wykorzystywania metafor konwencjonalnych w nauczaniu języka obcego

Nabywanie oraz rozwijanie umiejętności rozumienia metafor przynosi uczestnikom kursów językowych wiele korzyści. Po pierwsze, pozwala im w interesujący sposób przyswoić nową leksykę, po drugie, sprawia, że uczą się jej niejako na dwóch poziomach równolegle. Lektor bowiem poza objaśnianiem i utrwalaniem znaczenia dosłownego danych wyrazów i ich połączeń, prezentuje także znaczenie metaforyczne wprowadzanego wyrażenia. Opanowane w ten sposób nowe słownictwo może mieć różne zastosowanie, a więc może być użyte zdecydowanie częściej, w szerszych kontekstach niż to, które studenci zwykle poznają na niższych poziomach nauczania, kiedy to podstawowe znaczenie wyrazów wysuwa się na pierwszy plan. Jednak niemniej ważne jest zrozumienie mechanizmu działania metafor i ich roli w procesach mentalnych: kategoryzowania rzeczywistości pozajęzykowej i wyrażania pojęć abstrakcyjnych. Najprościej rzecz ujmując, chodzi o wyrobienie wrażliwości

² Terminem „metafora pojęciowa” obejmujemy łącznie wyróżnione przez Lakoffa i Johnsona (2010: 41, 56) metafory ontologiczne i metafory strukturalne. Definicja metafory orientacyjnej: patrz przypis 5.

językowej³, umiejętności dostrzegania, że znaczenia całych wyrażen nie wynikają z dosłownej informacji, którą niosą ze sobą składające się na nie wyrazy, ale z faktu zachodzenia podobieństwa między różnymi kategoriami pojęć, reprezentowanymi przez dane leksemy.

Kolejnym niedocenianym dotąd pożytkiem z poświęcenia czasu na nauczanie myślenia metaforycznego jest wgląd w kulturę polską, w sposób myślenia Polaków, jak również w mentalność wyrażoną w rodzimych językach studentów. Naturalne jest bowiem porównywanie poszczególnych fraz polskich z tymi, które występują we własnym języku uczącego się. Zarówno odkryte podobieństwa, jak i różnice mogą stać się początkiem fascynującej podróży po meandrach narodowej kultury utrwalonych w języku. Co więcej, zwrócenie uwagi na to zagadnienie wspiera nie tylko przyrost słownictwa czy rozwój umiejętności rozumienia metafor konwencjonalnych, lecz także pobudza i kształtuje zdolności mediacyjne uczących się.

Ten ostatni aspekt jest obecnie niezwykle istotny w świetle zaleceń zawartych w najnowszym dokumencie dotyczącym nauczania języków obcych, wydanym przez Radę Europy w 2020 roku, czyli w tomie uzupełniającym (*CEFR – Companion Volume*). W powstałym na początku XXI wieku *Europejskim systemie opisu kształcenia językowego* (2003) nie poświęcono działaniom mediacyjnym zbyt wiele uwagi, o czym piszą między innymi: Grażyna Zarzycka (2018: 117–132), Waldemar Martyniuk (2021), Iwona Janowska i Marta Plak (2021). Dwie ostatnie badaczki w swojej książce *Działania mediacyjne w uczeniu się i nauczaniu języków obcych. Od teorii do praktyki* podkreślają wagę tej części kształcenia językowego we współczesnej edukacji. Jednym z działań w ramach mediacji poznawczej jest właśnie (współ)tworzenie znaczenia i jego przekazywanie reszcie grupy, a po stronie osoby prowadzącej zajęcia – wsparcie poprzez zachęcanie do refleksji (Janowska, 2017: 84). Wdrażanie ćwiczeń mających na celu rozwój umiejętności rozumienia i objaśniania znaczenia metafor może wpisywać się w realizację działań mediacyjnych. Dzieje się tak, ponieważ uczący się, poprzez szukanie odpowiedników utartych metafor polskich w swoich własnych językach, najpierw zmotywowani przez nauczycieli, snują refleksję nad kwestiami lingwakulturowymi, porównują wybrane frazy w polszczyźnie i w języku ojczystym, a następnie umożliwiają „korzystanie z tekstów i wypowiedzi źródłowych osobom, które nie mają do nich bezpośredniego dostępu” (ESOKJ, 2003: 24). Zdając sobie sprawę z tego, że w danej grupie

³ Na jej istotne znaczenie jako składowej ogólnej umiejętności uczenia się zwracają uwagę autorzy ESOKJ: „Wrażliwość na język i jego stosowanie w tym znajomość i rozumienie zasad jego organizacji i użycia pozwala na bezkolizyjne włączanie nowych doświadczeń do już istniejącego, uporządkowanego zasobu wiedzy i umiejętności – co z kolei **pozwała na wzbogacanie i rozwój języka**”. (podkr. X). (ESOKJ, 2003: 98).

nikt nie zna się lepiej na przekazywanych treściach językowo-kulturowych, mediatorzy znaczeń zwykle są jeszcze bardziej zmotywowani do nauki polszczyzny. Wywołana przez odpowiednio skonstruowane ćwiczenia ciekawość poznawcza uczestników kursu stwarza przedstawicielom poszczególnych narodowości możliwość występowania w roli ekspertów. Wzmacnia to ich poczucie własnej wartości, a także sprawczości w dziedzinie popularyzacji własnej kultury, co przekłada się na chęć doskonalenia swojej kompetencji komunikacyjnej, aby jak najlepiej sprostać nowej roli. Ponadto, kiedy dana metafora jest realizowana w językach uczących się zupełnie innymi frazami, mogą oni omawiać oraz wyjaśniać grupie kwestie związane z mentalnością, historią czy codziennością swoich narodów, co dodatkowo przyczynia się do rozwoju ich kompetencji interkulturowej (patrz Ćwiczenie 6 w dalszej części artykułu).

3. Ćwiczenia służące odkryciu metafor konwencjonalnych oraz zrozumieniu mechanizmu ich działania

Wymienione powyżej liczne korzyści płynące z nabycia przez uczących się języków obcych zdolności do analitycznego spojrzenia na język stanowią dość mocny argument przemawiający za szerszym uwzględnieniem zjawiska metaforyzacji w programach kursów. Wiemy z własnego doświadczenia użytkowników języka, że zwykle nie analizujemy tego, jak często posługujemy się wyrażeniami przenośnymi w życiu codziennym. Przyzwyczajeni do przekazywania myśli za pomocą metafor, traktujemy je jak najbardziej poręczną, a nierzadko jedyną metodę ubrania w słowa naszych uczuć (np. *wielka radość, dzielić się radością, głęboki smutek, smutek gdzieś zapanował*) i innych pojęć abstrakcyjnych (*kogoś gryzie sumienie, ktoś tryska zdrowiem, czas się zatrzymuje, ktoś używa mocnych słów*), ale też bytów bardziej realnych (np. *brzydka pogoda, nadchodzi zima*).

Podobny brak refleksji metajęzykowej cechuje uczestników kursów języków obcych. Dlatego też potrzebują oni najpierw odpowiednio dobranych przykładów wypowiedzi, aby dostrzec zjawisko metaforyzacji, a następnie – różnego rodzaju ćwiczeń, aby samodzielnie odkrywać metafory obecne w tekstach potocznych, a nie literackich. (Metafory właściwe językowi artystycznemu uczący się z pewnością poznali podczas edukacji szkolnej). Zgodnie ze starożytną zasadą: *repetitio est mater studiorum* utrwalanie tej umiejętności najłatwiej osiągnąć poprzez zastosowanie strategii długofalowej polegającej na systematycznym wydobywaniu podczas całego kursu wyrażen metaforycznych związanych z kolejnymi tematami leksykalnymi. I tak na przykład poruszanie problematyki zdrowotnej stwarza okazję do prezentacji

metafory CIAŁO CZŁOWIEKA TO POJEMNIK NA IDEE/ MYŚLI / SŁOWA. Realizują ją między innymi takie wyrażenia jak: *coś nie mieści się komuś w głowie, coś wyleciało komuś z głowy, słowa same cisnęły się komuś do ust, mieć jakąś wiedzę lub umiejętność w małym palcu* (Burzyńska, 2001). Przy okazji rozmowy na tematy kulinarne warto wydobyć metaforyczne użycia czasowników *cedzić, kisić, smażyć* i kilku innych, prezentując je w opozycjach semantycznych: *cedzić wywar warzywny vs. cedzić słowa, kisić ogórki vs. kisić się we własnym sosie, smażyć kotlety vs. smażyć się na słońcu* (Rabczuk, 2017). Natomiast metaforę UCZUCIA / NASTROJE TO POGODA można przywołać, omawiając słownictwo dotyczące sfery emocjonalnej człowieka. Za przykłady posłużą wówczas takie określenia jak: *chłodno kogoś pożegnać, być pogodnym człowiekiem, mieć gorące pragnienie czegoś, ale – lodowaty wzrok* (Rabczuk, Kuś, 2010)⁴.

Aby zaprezentować obecność oraz rozpowszechnienie metafor językowych, dobrze jest na początku sięgnąć po wyraziste metafory pojęciowe, które przenoszą nasze codzienne doświadczenia, takie jak widzenie, ruch, relacje interpersonalne, na różne dziedziny życia, ujmują byty abstrakcyjne jako rzeczy konkretne, najczęściej jako PRZEDMIOTY, OSOBY lub SUBSTANCJE, często w ich aspekcie funkcjonalnym, np. w roli POJEMNIKA. Drugą istotną cechą prezentowanych metafor winna być ich obecność w wielu językach. Dobrymi przykładami wydają się tu: SPÓR / DYSKUSJA TO WOJNA, CZAS TO PIENIĄDZ, ŻYCIE TO PODRÓŻ. Uczący się mogą sami odkryć zjawisko metaforyzacji poprzez przeniesienie wyrazów z domeny konkretnej, która stanowi domenę źródłową, do domeny abstrakcyjnej będącej domeną docelową metafory, jak to ma miejsce w poniższym Ćwiczeniu 1. Po jego wykonaniu dostrzeżenie metafory ontologicznej, za pomocą której mówimy o pojęciu abstrakcyjnym jako o rzeczy konkretnej, a mianowicie CZAS TO PIENIĄDZ, nie następuje już trudności. W celu utrwalenia nowego sposobu myślenia i mówienia o pojęciu czasu studenci mogą też układać własne zdania z wykorzystaniem innych czasowników wyliczonych w pierwszej części ćwiczenia.

Ćwiczenie 1.

A. Jakie znają Państwo czasowniki odnoszące się do posługiwania się pieniędzmi? Proszę uzupełnić zdania odpowiednimi czasownikami w poprawnej formie gramatycznej. Uwaga! Do niektórych luk może pasować kilka czasowników bliskoznacznych.

⁴ Więcej gotowych materiałów wraz z propozycjami ich wykorzystania na lektoratach zawierają, oprócz już przywołanych, zamieszczone w bibliografii artykuły: Kuś, 2013; Rabczuk, Kuś, 2014; Stanulewicz, 2004.

0. Kasjer po zamknięciu kasy **liczy** otrzymane pieniądze.

1. Kiedy pracujemy, to zwykle pracodawca nam płaci, a więc my pieniądze.
2. Ktoś może je nam jako prezent, np. z okazji ślubu.
3. Kiedy **mamy pieniądze**, możemy je: na zakupy albo systematycznie w banku na kosztowny konkretny cel, jak np. daleka podróż albo w akcje, obligacje, jakąś firmę, aby w przyszłości osiągnąć większy zysk.
4. Osoby grające w gry hazardowe bardzo często pieniądze i popadają w długi. W ten sposób pieniądze, zamiast zrobić z nich dobry użytek.
5. Czasami **pieniędzy** nam i wtedy je **pożyczamy** od kogoś.

Klucz: 1 – zarabiamy; 2 – dać / ofiarować; 3 – wydawać – wydać, oszczędzać, inwestować – zainwestować; 4 – tracić; marnują / trwonią; 5 – brakuje / nie starcza⁵.

B. Które z czasowników z części A mogą być użyte w poniższych zdaniach?

1. Teraz jesteśmy zajęci, ale w weekend będziemy wolny czas.
2. Rajdowiec dość dużo czasu z powodu awarii samochodu i dlatego późno przyjechał na metę.
3. Dorota boi się, że nie jej czasu na skończenie pracy doktorskiej przed urodzeniem dziecka.
4. Używanie robota kuchennego pozwala czas potrzebny na przygotowanie posiłków.
5. Studenci w tej grupie już dużo czasu w naukę języka polskiego.

Klucz: 1 – mieli; 2 – stracił; 3 – starczy; 4 – oszczędzać / oszczędzić; 5 – zainwestowali.

Pomocą w odkryciu metafory ŻYCIE TO PODRÓŻ jest wyjście od lektury wiersza L. Staffa, *Odys*, w którym poeta czyni podróż antycznego bohatera Odyseusza do ojczystej Itaki obrazem życia każdego człowieka. Przedstawienie przez lektora historii tej mitycznej postaci oraz zwrócenie uwagi na użyte w wierszu słownictwo związane z podróżowaniem, takie jak: „drogi proste”, „manowce”, „naprzód iść”, „dochodzić gdzie indziej, niż się chciało”, a wreszcie ostatnia strofa: *Zostanie kamień z napisem: / Tu leży taki i taki. / Każdy z nas jest Odysem, / Co wraca do swej Itaki*⁶, skutecznie naprowadzają studentów na odczytanie poetyckiej metafory ŻYCIE TO PODRÓŻ. Kolejnym krokiem jest rozwiązywanie Ćwiczenia 2, które prezentuje bogatą listę zwrotów typowych dla tekstów biograficznych. Wszystkie one (zwroty) zawierają czasowniki ruchu i właściwie uporządkowane stanowią realizację omawianej metafory, tym razem w polszczyźnie potocznej.

⁵ W ćwiczeniu tym dopuszcza się pewną swobodę w wypełnianiu luk, bowiem jego celem jest zgromadzenie wielu czasowników, które mogą być użyte metaforycznie w połączeniu ze słowem **czas**, a nie sprawdzanie znajomości określonej grupy słownictwa.

⁶ https://poezja.org/wz/Leopold_Staff/1564/Odys [DW 22.08.2023]

Ćwiczenie 2.

Proszę ułożyć poniższe wyrażenia w porządku chronologicznym. Za pomocą jakiej metafory przedstawiają one życie człowieka? ŻYCIE TO.....

- ...1. przyjść na świat = *urodzić się*
- podchodzić do egzaminu
- przejść na emeryturę
- iść śmiało przez życie
- pójść do szkoły
- przekroczyć pięćdziesiątkę
- wstąpić do partii xxx / do organizacji / do stowarzyszenia
- dojść do matury
- odejść / zejść z tego świata
- daleko zajść w firmie
- dobijać do osiemdziesiątki
- przejść przez życie
- wejść w wiek dojrzały

Klucz: 1, 4, 8, 5, 2, 7, 6, 3, 11, 5, 9, 10, 6 (możliwe są pewne niewielkie modyfikacje podanej kolejności).

Istotne dla zrozumienia mechanizmu funkcjonowania metafor jest zwrócenie uwagi uczących się na zjawisko ujmowania jednego pojęcia abstrakcyjnego za pomocą kilku struktur metaforycznych w jednym i tym samym języku. Wynika to z faktu, że każda metafora zazwyczaj służy uwypukleniu wybranego aspektu danego pojęcia. Na zajęciach można w tym celu powrócić do znanej metafory CZAS TO PIENIĄDZ i zapytać, czy pasuje ona do obrazowania czasu zawartego w takich frazach, jak: *czas biegnie, pędzi, wlecze się, mija, płynie; czas zatrzymał się, stoi w miejscu, czas leczy rany, czas działa / pracuje na czyjąś korzyść, ktoś zabija czas, ktoś idzie z duchem czasu, coś jest nadgryzione zębem czasu*. Okazuje się, że w tych wyrażeniach CZAS został potraktowany jako ISTOTA ŻYWA, a każda z dwóch metafor: CZAS TO PIENIĄDZ i CZAS TO ISTOTA ŻYWA odnosi się do innej sytuacji: pierwsza – do sposobów „używania” czasu przez człowieka, druga – do postrzegania upływu czasu i do jego (czasu) właściwości.

Gdy poprzez wykonywanie ćwiczeń podobnych do opisanych powyżej studenci nabędą umiejętności dostrzegania metafor konwencjonalnych w tekstach i będą wiedzieli, że „istotą metafory jest rozumienie i doświadczenie pewnego rodzaju rzeczy w terminach innej rzeczy” (Lakoff i Johnson, 2010: 31), można przejść do prezentacji różnego rodzaju podstaw doświadczeniowych, na których fundowane są metafory pojęciowe. Jak już wspomniano, zwykle ich domeną źródłową są konkretne doświadczenia fizyczne i społeczne charakterystyczne dla różnych sfer życia codziennego, a domeną

docelową – pojęcia abstrakcyjne. Poniższe ćwiczenie, wymagające połączenia przymiotników o znaczeniu konkretnym z nazwami różnych pojęć, zjawisk, emocji, pozwala dostrzec to bogactwo domen źródłowych, do których odwołują się twórcy metafor konwencjonalnych.

Ćwiczenie 3.

Proszę połączyć rzeczownik z określnikiem tak, aby powstały typowe wyrażenia o znaczeniu przenośnym. Proszę wyjaśnić ich znaczenie i genezę / podstawę doświadczeniową.

1. palący	a/ temat
2. gęsty	b/ umysł
3. promienny	c/ mrok
4. świeży	d/ życiorys
5. lukrowany	e/ charakter
6. twardy	f/ uśmiech
7. śliski	g/ wstyd

Klucz: 1g, 2c, 3f, 4b, 5d, 6e, 7a.

Przykładowe wskazanie podstawy doświadczeniowej:

Palący wstyd – kiedy ktoś odczuwa wstyd, często jego policzki są czerwone i palą go.

Gęsty mrok – jak trudno jest iść przez gęsty las, tak trudno jest naszemu zmysłowi wzroku przebić się przez mrok, a więc mrok musi być ze swej natury gęsty. Wiąże się to także z naiwnym pojmowaniem zdolności widzenia jako promieni wychodzących od ludzkiego oka do postrzeganego przedmiotu.

Dyskusja nad możliwą interpretacją tych metafor zwykle wydobywa również ukrytą w użytym określniku ocenę opisywanego obiektu (*twardy charakter, lukrowany życiorys*), która ma swój rodowód kulturowy. Spostrzeżenia te stanowią dogodny punkt wyjścia z jednej strony do działań mediacyjnych, a z drugiej – do wprowadzenia nowej grupy struktur metaforycznych, a mianowicie – metafor orientacyjnych opartych głównie na opozycjach w ukierunkowaniach przestrzennych⁷. Bardzo często skontrastowanym ze sobą ukierunkowaniom przypisywane jest również przeciwstawne wartościowanie, jak na przykład: GÓRA TO DOBRZE, DÓŁ TO ŹLE; PRZÓD TO DOBRZE, TYŁ TO ŹLE itp. Podobnie rzecz się ma z niektórymi doznaniem zmysłowymi, o czym świadczą metafory: JASNY / SŁODKI TO DOBRY, CIEMNY / GORZKI TO ZŁY. To powiązanie struktury metaforycznej z przypisywaniem oceny łatwo

⁷ Lakoff i Johnson (op.cit.: 41) następująco definiują metafory orientacyjne: „Istnieje wszakże inny rodzaj pojęć metaforycznych, obejmujących przypadki, kiedy cały system pojęć nadaje strukturę innemu systemowi. Takie metafory nazywać będziemy *metaforami orientacyjnymi*, gdyż większość z nich ma związek z orientacją przestrzenną: wwyż – w dół, do – z, przód – tył, na – od, głęboko – płytko, centralny – peryferyjny”.

wydobyć poprzez grupowanie odpowiednio dobranych zdań przykładowych (Ćwiczenie 4).

Ćwiczenie 4.

Proszę zaznaczyć, które z poniższych zdań mają treść pozytywną (+), a które negatywną (-). Czy można je połączyć w grupy?

1. Kowalski to typ spod ciemnej gwiazdy, jemu nie można ufać.
2. Po rozmowie z Barbarą poczułam się podniesiona na duchu.
3. Budowa metra szybko posuwa się naprzód.
4. Obawiam się, że ona wpadła w depresję.
5. W tej instrukcji jest jasno wytłumaczone, jak uruchomić zmywarkę.
6. Nasi sportowcy są w szczytowej formie.
7. Nie możesz pracować na czarno, to zbyt niebezpieczne.
8. Nie byłem trzy dni na zajęciach i teraz jestem do tyłu z materiałem.
9. On należał do najbardziej świątłych umysłów swojej epoki.
10. Ta firma przoduje w produkcji telefonów komórkowych.

Klucz: Pozytywne (+): 2, 3, 5, 6, 9, 10; negatywne (-): 1, 4, 7, 8.

Opozycje: PRZÓD (+) – TYŁ (-); GÓRA (+) – DÓŁ (-); JASNY (+) – CIEMNY/CZARNY (-)

Szczególnie interesującym przykładem metafory orientacyjnej, który wymaga szerszego omówienia niż pozwala na to ten artykuł, jest zestawienie PRAWY – LEWY. Po pierwsze, w polszczyźnie – inaczej niż na przykład w językach południowosłowiańskich – rodzina wyrazów zawierających rdzeń *praw* – odnosi się, najogólniej rzecz ujmując, do dwóch pól znaczeniowych: a/ określania ukierunkowania (*prawa ręka*), b/ określania stanu, jaki powinien być, często wyrażonego aktem legislacyjnym (*prawo, poprawny, prawy człowiek*). Stwarza to szerokie pole do poszukiwania analogii i kontrastów leksykalnych w grupach wielojęzycznych oraz do analizy wpływu sytuacji językowej na wartościowanie związane z poszczególnymi członami opozycji PRAWY – LEWY. Po drugie, w odniesieniu do sfery politycznej określenia *prawicowy* lub *lewicowy* nie mają jednoznacznego nacechowania pozytywnego bądź negatywnego, lecz nadawana im ocena zależy od poglądów osoby oceniającej, od sytuacji politycznej w danym kraju itp.⁸

⁸ Znaczenie przymiotników *prawicowy*, *lewicowy* nie wiąże się bezpośrednio z budową i funkcjonowaniem ciała ludzkiego. Odzwierciedlają one rozmieszczenie stronnictw politycznych we francuskim Zgromadzeniu Narodowym w okresie rewolucji francuskiej. Wówczas przedstawiciele szlachty, arystokracji i duchowieństwa, czyli politycy o konserwatywnych poglądach, zasiadali po prawej stronie sali, a zwolennicy przemian społecznych i politycznych – po lewej. <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/prawica;4009639.html> [DW 27.09.2023].

4. Projekt lekcji jpjo wykorzystującej metafory pojęciowe zawierające czasowniki oznaczające działanie z użyciem siły

Aby udowodnić zalety zapoznawania cudzoziemskich studentów z polskimi metaforami pojęciowymi, prezentujemy zestaw ćwiczeń, który można wykorzystać na zajęciach lektoratowych. W tym celu została wybrana grupa czasowników opisujących zachowania ludzi i zwierząt wymagające użycia siły. Jak łatwo zauważyć, służą one do opisu także zupełnie innych aktywności. Ćwiczenia te można realizować w grupach o zaawansowaniu językowym B2, C1 i C2. Dobrą rozgrzewką wprowadzającą w temat może być porównanie sposobów opisu w różnych językach pandemii COVID bądź jakichkolwiek emocji. Można się wspólnie zastanowić, czy opisane przez kognitywistów obserwacje związane z GÓRĄ (czymś dobrym), DOŁEM (czymś złym) są obecne w kulturach krajów studentów⁹. Następnie można kontynuować dyskusję, analizując metaforyczne użycie wyrazów związanych z natężeniem światła. W języku polskim wyrażenia, które zawierają leksemy odnoszące się do blasku, jasności wzbudzają pozytywne asocjacje, natomiast antonimiczne do nich, a więc opisujące mrok i ciemność, przywodzą negatywne skojarzenia (np. *ktoś wygląda promiennie, od kogoś bije blask* vs. *ktoś ma mroczną przeszłość, ktoś jest ciemny*).

Przejdźmy do tematu głównego może być prośba do uczących się o podanie czasowników w języku polskim, które opisują działania ludzi i zwierząt z użyciem mniejszej lub większej siły. Aby zaktywizować grupę, można zaproponować chętnym narysowanie znaczeń tych wyrazów na tablicy albo przedstawienie ich gestem tak, by inni mogli odgadnąć, o jaki wyraz chodzi. Działanie to ma na celu podkreślenie pierwotnego, literalnego znaczenia wybranych leksemów. Po wspólnym stworzeniu listy czasowników, kolejnym krokiem powinno być rozwijanie kompetencji leksykalnej poprzez poszerzenie kontekstów występowania dosłownego znaczenia tych czasowników (Ćwiczenie 5). To strefa komfortu, utrwalania zdobytej wcześniej wiedzy, przypomnienia tego, co znane. Dalej warto przejść płynnie od literalności w kierunku metafory (Ćwiczenie 6), by potem skupić się wyłącznie na znaczeniu niedosłownym (Ćwiczenia 7 i 8). Z kolei Ćwiczenie 9 służy zebraniu wiadomości o przesuwaniu się znaczeń. Podczas pracy nad nim warto zachęcić słuchaczy do refleksji na temat przyczyn nadania Nieliteralnego znaczenia akurat tym czasownikom w poszczególnych zdaniach, czy można zauważyć tu jakąś zależność lub powtarzalność. Aby wzmocnić rozumienie mechanizmu

⁹ Uniwersalność postrzegania pozytywnych i negatywnych wartości w zależności od miejsca na osi wertykalnej zauważalna jest także w polskim slangu młodzieżowym. Wszystko, co pozytywne, znajduje się najwyżej, jak to tylko możliwe, a więc jest *kosmosem*, zaś to, co najgorsze, to zwyczajnie *dno*. (Chaciński, 2012: 92).

metaforyzacji, a tym samym umożliwić uczącym się w przyszłości samodziel-
ną właściwą interpretację nowych metafor pojęciowych, z którymi się spo-
tkają, należy skłonić ich do poszukiwań podobieństw między dosłownymi
i niedosłownymi znaczeniami danych czasowników. Ćwiczenie 10 to typowe
zadanie kształcące myślenie metaforyczne przy zastosowaniu licznych strate-
gii mediacyjnych. Tego typu aktywności zwykle sprawiają uczącym się dużą
satysfakcję. Ćwiczenie 11 z kolei służy utrwaleniu poznanych metafor poję-
ciowych. Poprzez wyzwolenie kreatywności osób odgrywających scenki naj-
częściej charakteryzuje tę aktywność nie tylko aspekt dydaktyczny, lecz także
ludyczny. Wybrane pole tematyczne – czasowniki opisujące zachowania ludzi
i zwierząt wymagające użycia siły – jest jedynie przykładem. Podobne zada-
nia można stworzyć na dowolny temat (patrz bibliografia).

ZNACZENIE DOSŁOWNE

Ćwiczenie 5.

**Proszę połączyć czasowniki z rzeczownikami tak, aby otrzymać poprawne koloka-
cje. Każdy z czasowników proszę zaprezentować gestem na forum grupy.**

- a. gryźć
- b. kopnąć
- c. bić
- d. uderzać
- e. pchnąć
- f. dusić
- g. zgrzytać
- h. drapać
- 1. zębami przez sen
- 2. więźnia pałką
- 3. pazurami
- 4. jabłko
- 5. zdecydowanie drzwi
- 6. dyskretnie w kostkę
- 7. pięścią w twarz
- 8. gołymi ręką

Klucz: a–4; b–6; c–2; (lub 7); d–7 (lub 2); e–5; f–8; g–1; h–3.

ZNACZENIE DOSŁOWNE I METAFORYCZNE¹⁰

¹⁰ Wszystkie eksplikacje znaczeń poszczególnych wyrazów zawarte w ćwiczeniach zostały skon-
struowane na podstawie definicji słownikowych podanych w *Wielkim słowniku języka polskie-
go* pod red. P. Źmigrodzkiego. Również z tego źródła pochodzą przytoczone związki frazeolo-
giczne, <https://wsjp.pl> [DW 2.09.2023].

Ćwiczenie 6.

Proszę podkreślić wyrazy/wyrażenia, które w danym zestawieniu NIE są użyte metaforycznie. W nawiasach kwadratowych podano dosłowne znaczenia omawianych czasowników. W parach proszę ustalić niedosłowne znaczenia pozostałych fraz.

0. Pluć [*wyrzucać z ust ślinę lub coś, co się w nich znajduje*]
– na rząd – krwιά – wyzwickami – na chodnik – lawą

1. Gryźć [*zębami oddzielać fragmenty czegoś albo rozgniatać coś zębami*]
– kogoś gryzie sweter – kogoś gryzie sumienie – kogoś gryzą wełniane skarpetki – kogoś ugryził pies – kogoś gryzie dym w oczy

2. Kopać [*uderzać nogą*]
– kogoś kopnął prąd – ktoś kopie w dokumentach – ktoś kopie w drzwi

3. Bić [*uderzając, zadawać ból*]
– ktoś bije ofiarę – ktoś bije konkurencję – serce bije – zegar bije – źródło bije – ktoś bije kogoś na głowę – ktoś bije kogoś po głowie

4. Uderzać [*gwałtownie dotykając, sprawiać ból*]
– coś uderza w gospodarkę – kogoś uderzyła czyjaś uroda – kogoś uderzyło podobieństwo – ktoś uderzył kogoś w nos – jakiś zapach uderzył kogoś – ktoś uderza do kogoś – kogoś uderzył alkohol

5. Pchnąć [*przesunąć kogoś lub coś do przodu przy użyciu siły*]
– kogoś do działania – kogoś do zbrodni – kogoś nożem – ktoś drzwi – ktoś sprawę – kogoś na złą drogę

6. Dusić [*ściskając szyję lub zatykając nos i usta uniemożliwić oddychanie*]
– ktoś dusi człowieka – kogoś dusi żal – ktoś dusi konkurencję w zarodku – ktoś dusi mięso – ktoś dusi w sobie jakieś emocje

7. Zgrzytać [*powodować powstanie niemiłych dźwięków przez pocieranie o siebie dwóch twardych powierzchni*]
– wiersz zgrzyta – ktoś zgrzyta zębami – coś zgrzyta między szefem a pracownikami – coś zgrzyta w czymś związku

8. Drapać [*przesuwać paznokciami lub pazurami po jakiejś powierzchni*]
– ktoś drapie się po głowie – kogoś drapie pościel – kogoś drapie dym – kogoś drapie w gardle.

Klucz:

Podkreślone wyrażenia: 1. pies; 2. w drzwi; 3. ofiarę, po głowie; 4. w nos, 5. drzwi, 6. człowiek, 7. zębami, 8. po głowie.

ZNACZENIE METAFORYCZNE

Ćwiczenie 7.

Proszę połączyć wyrażenia z ich wyjaśnieniami, a następnie wybrać pięć metafor i ułożyć z nimi zdania. Czy takie same połączenia wyrazów występują w Pani/Pana języku ojczystym? Czy mają identyczne znaczenie? Jeśli nie, proszę przedstawić grupie metafory, którymi wyrażono by podane niżej znaczenia.

	UTARTA METAFORA		ZNACZENIE
1.	kogoś gryzie sumienie	A.	Ktoś odczuwa pieczenie i/lub swędzenie w oczach, nosie, gardle na skutek działania chmury unoszącej się tam, gdzie coś się pali.
2.	ktoś pluje wyzwiskami	B.	W danej relacji jest napięcie, negatywne emocje, konflikt, które sprawiają, że dana para nie żyje w harmonii i szczęściu.
3.	kogoś drapie dym	C.	Ktoś szuka informacji, przeglądając pisma urzędowe.
4.	ktoś kopie w dokumentach	D.	Ktoś swoim działaniem, kontaktami, przyspieszył załatwienie czegoś.
5.	kogoś uderzył alkohol	E.	Ktoś uniemożliwia działanie rywalom, np. biznesowym, już na samym początku, a nawet całkowicie ich eliminuje.
6.	ktoś pchnął sprawę	F.	Ktoś wie, że zrobił albo robi coś złego i czuje w związku z tym niepokój, czuje się źle.
7.	ktoś dusi konkurencję w zarodku	G.	Ktoś kogoś przewyższa, jest od niego o wiele lepszy.
8.	w czymś związku zgrzyta	H.	Ktoś szybko przestał być trzeźwy.
9.	ktoś bije kogoś na głowę	I.	Ktoś obraża kogoś, używając wulgarnego języka.

Klucz: 1–F; 2–I; 3–A, 4–C, 5–H, 6–D, 7–E, 8–B, 9–G.

Ćwiczenie 8.

Proszę wybrać odpowiedni wyraz. Proszę się zastanowić, jak te same treści wyrażono by w Pani/Pana języku ojczystym. Proszę podzielić się swoimi refleksjami na forum grupy.

1. Karol nie mógł uwierzyć, że od dawna ma przyrodnią siostrę, ale kiedy zobaczył dziewczynkę, jej *bijące/uderzające* podobieństwo do ich ojca rozwiało wszelkie wątpliwości.
2. Chociaż wulkan wciąż *pluje/gryzie* lawą, nie stanowi zagrożenia dla mieszkańców wyspy.
3. Leonie, widzę, że coś jest nie tak, powiedz mi, proszę, co cię *gryzie/bije*.
4. Kiedy Leokadia zobaczyła Cezarego po raz pierwszy, serce od razu zaczęło jej szybciej *kopać/bić*.

5. Nawet nie wspominaj o polityce, bo ona zawsze, kiedy dyskutuje na ten temat, *pluje/zgrzyta* wyzwiskami!
6. Podobno napastnik *pchnął/bił* ofiarę nożem 9 razy.
7. Jeśli twój teść nie *kopnie/pchnie* tej sprawy na najbliższym spotkaniu zarządu, nigdy nie dostaniecie licencji na alkohol.
8. Najpierw musisz *udusić/uderzyć* warzywa i dopiero potem dodać tofu.

Klucz: 1 – uderzające; 2 – pluje; 3 – gryzie; 4 – bić; 5 – pluje; 6 – pchnął; 7 – pchnie; 8 – udusić.

ZNACZENIE DOSŁOWNE vs. ZNACZENIE METAFORYCZNE

Ćwiczenie 9.

Proszę znaleźć wśród podanych czasowników po jednym słowie, które pasuje w każdej parze zdań. Proszę uzupełnić zdania odpowiednimi formami tych wyrazów. Proszę zaznaczyć, w którym zdaniu występuje znaczenie dosłowne wstawionego wyrazu, a w którym metaforyczne.

kopnąć drapać zgrzytać (po)bić (u)duścić uderzyć gryźć popchnąć

1.
 - a) Młody poeta nie mógł ani zasnąć, ani skończyć wiersza, ponieważ w pokoju obok spał jego ojciec i głośno zębami.
 - b) Młody poeta przyniósł na zajęcia z kreatywnego pisania swój nowy wiersz, jednak niestety – wszyscy uznali, że coś w nim
2.
 - a) Wojna z pewnością w gospodarkę całej Europy.
 - b) Kiedy zawodnik MMA swojego rywala łokciem w głowę, wszyscy wiedzieli, że zostanie zdyskwalifikowany.
3.
 - a) Barbara dostała przepiękny wełniany sweter od Leona, niestety nie może go nosić, bo ją bardzo
 - b) Leon powoli mleczną czekoladę i wyobrażał sobie radość Barbary na widok sweterka, który jej właśnie kupił.
4.
 - a) Leokadia miała problemy z kontrolowaniem agresji, ostatnio w złości swojego konkubenta, Cezarego, tak mocno, że mężczyzna się przewrócił.
 - b) Cezary W. zeznał, że właściwie jest niewinny, a za morderstwo odpowiada jego konkubina – Leokadia Z., która to rzekomo go do tej straszliwej zbrodni.

5.

- a) Ku zaskoczeniu wszystkich nasza reprezentacja na głowę drużynę gospodarzy nie tylko wytrzymałością, ale i techniką.
b) Po meczu doszło do bardzo nieprzyjemnej sytuacji, ponieważ nasi kibice się z kibicami przeciwnej drużyny.

6.

- a) W mieszkaniu po raz kolejny zgasty wszystkie światła i Karol, który miał już dość ciągłych awarii, ze złością w ścianę.
b) Karolu, jeśli dalej będziesz rozkręcał gniazdko i pozwolisz, by po raz kolejny cię prąd, odejdę od ciebie.

7.

- a) Henryk wciąż w sobie żal, że tamtej nocy nie poprosił Krystyny do tańca i w efekcie wyszła ona za męża za Stanisława, a nie za niego. Gdyby tylko mógł cofnąć czas!
b) Dobrze, że Stanisław nie jest psychopatą, w przeciwnym razie mógłby chcieć Henryka za to, że ten wciąż marzy o jego Krystynie.

8.

- a) Podczas chorowania na ospę nie mogłam przestać krost i niestety do dzisiaj mam wiele blizn.
b) Nie mam już gorączki ani bólu głowy, jednak wciąż mnie w gardle.

Klucz: D – dosłowne; M – metaforyczne

1. a) zgrzytał, D b) zgrzyta, M;
2. a) uderzy, M b) uderzył, D;
3. a) gryzie, M b) gryzł, D;
4. a) popchnęła, D b) popchnęła, M;
5. a) biła, M b) pobili, D;
6. a) kopnął, D b) kopnął M;
7. a) dusi(ł), M b) udusić, D;
8. a) drapać, D b) drapie, M.

ROZWIJANIE KOMPETENCJI METAFORYCZNEJ PRZY ZASTOSOWANIU DZIAŁAŃ MEDIACYJNYCH

Ćwiczenie 10.

Proszę znaleźć w grupie przynajmniej dwie osoby, których języka ojczystego Pani/Pan nie zna, i zapytać je, w jakich słowach wyrażone są w ich językach poniższe metafory. Proszę opowiedzieć im także, jak ta kwestia wygląda w Pani/Pana języku. Proszę zastanowić się wspólnie, skąd mogą wynikać te różnice lub ich brak. W jakich sytuacjach są używane te metafory? Czy kontekst jest taki sam jak w polszczyźnie?

[Uwaga techniczna: Poniżej podano tylko wzór tabelki, ale ze względu na miejsce wpisano jedynie pierwszą z metafor, w taki sam sposób należałoby zapisać kolejne podane pod ramką].

Język polski	Mój język ojczysty	Język 1, którego nie znam	Język 2, którego nie znam
<i>Coś kogoś gryzie</i>			

Kogoś kopnął prąd, Pchnąć kogoś na złą drogę, Komuś szybciej bije serce, Ktoś uderza do kogoś, Między nimi coś zgrzyta, Ktoś dusi w sobie żal, Bić coś/kogoś na głowę

Ćwiczenie 11.

W parach proszę odegrać scenki, które będzie można podsumować wylosowaną metaforą. Zadaniem grupy jest odgadnięcie, o jaką metaforę chodzi. W trakcie odgrywania scenki nie można wypowiedzieć wylosowanej frazy.

Coś kogoś gryzie, Pchnąć kogoś na złą drogę, Komuś szybciej bije serce, Ktoś uderza do kogoś, Między nimi coś zgrzyta, Ktoś dusi w sobie żal, Bić coś/kogoś na głowę

5. Podsumowanie

Podsumowując niniejsze rozważania, należy zgłosić co najmniej trzy postulaty. Ze względu na fakt, że metafory pojęciowe stanowią niezbywalną część naszego postrzegania i doświadczania świata oraz myślenia o nim, nauczanie cudzoziemców polskich wyrażen metaforycznych wydaje się naturalnym i niezbędnym elementem procesu dydaktycznego. Niestety, wciąż brakuje opracowań, np. w postaci zbiorów ćwiczeń lub podręczników, rozwijających w konsekwentny sposób umiejętność rozumienia i używania metafor, dzięki czemu uczący mieliby dostęp do interesujących zadań i mogliby kompleksowo przybliżać to zagadnienie studentom. Stworzenie takich materiałów, jak na przykład ćwiczenia zawarte w tym artykule, ale też całych lekcji, a także zestawów kart pracy, jest wobec tego pierwszym postulatem.

Druga sugestia wiąże się ściśle z potrzebą powstania ćwiczeń wykorzystujących metafory pojęciowe i orientacyjne, a jest nią zwrócenie uwagi nauczycieli na istotność nauczania metafor. Ten cel można osiągnąć przez rozmaite działania, np. organizację szkoleń i warsztatów dla osób uczących, podczas których zaprezentowano by praktyczne rozwiązania, a także omówiono by najważniejsze treści teoretyczne wspomagające tworzenie własnych materiałów edukacyjnych. Kolejną aktywnością mogłoby być wykorzystanie potencjału platform edukacyjnych, a więc zamieszczanie

w sieci artykułów o metaforach¹¹, filmów edukacyjnych czy webinarów, dzięki którym więcej osób mogłoby uzyskać dostęp do popularyzowanych tu treści. Jeszcze innym pomysłem jest nawiązanie współpracy ze szkołami językowymi bądź innymi instytucjami edukacyjnymi i głoszenie w nich wykładów gościnnych czy otwarcie dyskusji (także online) na temat obecności i roli metafor w nauczaniu języków obcych. Podkreślanie znaczenia kreatywności, która jest ściśle związana z nauczaniem metafor, ma tu także duże znaczenie. Twórcze metody nauczania nie tylko pomagają zrozumieć przenośnię w polszczyźnie, ale także uatrakcyjnijają naukę, przez co bardziej angażują uczących się.

Ostatnim elementem, wspierającym rozwój umiejętności rozumienia i używania metafor, który chcemy tu zasygnalizować, jest potrzeba stworzenia narzędzi internetowych, najlepiej aplikacji edukacyjnych, które popularyzowałyby i przybliżyłyby uczącym się polskiego najczęściej występujące metafory. Aplikacje takie powinny łączyć w sobie innowacyjne podejścia edukacyjne z elementami interaktywnymi. Wyobrażamy sobie, że funkcje takiego narzędzia obejmowałyby: używanie metafor w konkretnych kontekstach, a więc nie chodziłoby jedynie o definiowanie znaczenia przenośni, ale także o możliwość wykorzystania ich w naturalnych sytuacjach komunikacyjnych. Kolejna rzecz to zastosowanie w aplikacji wszelkich elementów ludycznych, typowych dla gier słownych – krzyżówek, wykreślanek, wisielców, rebusów i innych łamigłówek, które uwzględniałyby metaforyczne znaczenia wyrażań. W aplikacji można byłoby zastosować podział takich fraz na różne obszary życia. Taka bogata baza przykładów (wraz z animacjami, które ułatwiałyby zrozumienie abstrakcyjnych koncepcji związanych z metaforami) byłaby świetną ilustracją tego, jak dane frazy są wykorzystywane w praktyce. W aplikacji należałoby także uwzględnić kontekst kulturowy, a więc podkreślić te metafory, które są typowe dla kultury polskiej. Zestawienie ich z odpowiednikami w innych językach mogłoby dodatkowo pozytywnie wpłynąć na motywację uczących się, gdyż dzięki refleksji nad różnicami i podobieństwami w użyciu wyrażań metaforycznych w językach polskim i ojczystym, studenci odkrywaliby na nowo rodzime kultury, wychwytywali istotne rozbieżności i lepiej rozumieli własną, jak i polską przestrzeń lingwistyczno-kulturową. Skutecznym rozwiązaniem tej kwestii mogłoby się okazać tworzenie forów, na których uczestnicy aplikacji mogliby się wymieniać zarówno ciekawostkami, jak i doświadczeniami na temat użycia metafor w polszczyźnie i w ich językach ojczystych. Ponadto wzbogacenie narzędzia w nagrania audio pomagałoby nie tylko w wykształceniu

¹¹ Przykładem takiego tekstu jest między innymi artykuł „Metafory z naszym życiu” Agnieszki Jasińskiej na portalu *Polski i kropka* <https://polskiikropka.pl/metafory-w-naszym-zyciu/> (DW 26.09.23)

prawidłowej wymowy wyrażeń metaforycznych, ale i w szybszym zapamiętaniu, i utrwaleniu nowego materiału leksykalnego. W aplikacji powinny znaleźć się również testy sprawdzające przyswojoną wiedzę. Byłyby bardzo przydatne w ocenie postępów i dostosowywaniu kolejnych materiałów do poziomu uczących się. Jeszcze innym pomysłem jest umieszczenie w aplikacji wirtualnego nauczyciela (awatara przypominającego koncepcyjnie asystenta wbudowanego kiedyś w oprogramowanie Microsoft Word), który korygowałby błędy, udzielał wyjaśnień i informacji zwrotnej. Warto byłoby także opatrzyć narzędzie np. krótką ankietą na temat preferencji i celów uczących się. Na jej podstawie można byłoby personalizować ścieżkę nauki. Aplikacja musiałaby być przyjazna, intuicyjna, dopasowana do różnych poziomów zaawansowania, a zastosowanie w niej wielu metod edukacyjnych mogłoby sprawić, że nauka polskich metafor okazałaby się ciekawym i skutecznym procesem.

Przed stworzeniem aplikacji czy tradycyjnych ćwiczeń konieczne jest przeprowadzenie badań. Dzięki nim można byłoby określić na podstawie konkretnych danych naukowych, a nie intuicji, które metafory rzeczywiście cieszą się największą popularnością w języku. Zawarcie ich w materiałach edukacyjnych (tradycyjnych i elektronicznych) sprawiłoby, że studenci i nauczyciele szybko zauważyliby, jak istotna jest nauka wyrażeń metaforycznych. Wprowadzone frazy miałyby swoje odzwierciedlenie w naturalnych codziennych sytuacjach komunikacyjnych, a więc miałyby znaczący wpływ na ich (fraz) poznawanie i użycie.

Bibliografia

- Burzyńska A. (2001), *Kognitywna rola metafory w nauczaniu języka polskiego jako obcego*, (w:) Cudak R., Tambor J. (red.), *Inne optyki. Nowe programy, nowe metody, nowe technologie w nauczaniu kultury polskiej i języka obcego*, Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, s. 109–118. Online: https://www.sjkip.us.edu.pl/wp-content/uploads/2017/05/inne_optyki_burzynska.pdf [DW 26.09.23].
- Buttler D. (1980), *Frazeologia polska. Ćwiczenia dla cudzoziemców*, Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego.
- Council of Europe (2020), *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment – Companion volume*, Council of Europe Publishing, Strasbourg, available at www.coe.int/lang-cefr, <https://rm.coe.int/common-european-framework-of-reference-for-languages-learning-teaching/16809ea0d4> [DW 26.09.23].
- Chaciński B. (2012), *Plus-minus język*, Wydanie specjalne „Polityki” – „Niezbędnik Inteligenta – O języku w mowie i piśmie”, 11/2012, s. 91–92.

- Cieślicka A. (2002), *Metaphors of teaching and learning: Investigating bilingual metaphorical competence*. (w:) Stanulewicz, D. (red.) *PASE Papers in Language Studies: Proceedings of the Ninth Annual Conference of the Polish Association for the Study of English*. Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, s. 383–390.
- Dryll E. (2014), *Rozumienie metafor charakteryzujących ludzi – perspektywa rozwojowa*. Online: https://depotuw.ceon.pl/bitstream/handle/item/1225/Ewa%20Dryll_Rozumienie%20metafor%20charakteryzuj%C4%99cych%20ludzi%20-%20perspektywa%20rozwojowa.pdf?sequence=1 [DW 14.08.2023].
- Gonigroszek D. (2013), *Rola metafor w nauczaniu języków obcych*. (w:) PLEJ_2 czyli *PsychoLingwistyczne Eksploracje Językowe*, red. Majchrzak O., Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, s. 203–215. Online: <https://core.ac.uk/download/pdf/71986752.pdf> [DW 27.07.2023].
- Janowska I. (2017), *Mediacja i działania mediacyjne w dydaktyce języków obcych* „Języki Obce w Szkole”, nr 3, s. 80–86.
- Janowska I., Plak M. (2021), *Działania mediacyjne w uczeniu się i nauczaniu języków obcych. Od teorii do praktyki*. Kraków: Księgarnia Akademicka.
- Kuś K. (2013), *Kompetencja metaforyczna a nabywanie języka obcego*, (w:) Rabczuk A. (red.), *Edukacja Międzykulturowa. Forum Glottodydaktyczne*, Warszawa: Centrum Języka Polskiego i Kultury Polskiej dla Cudzoziemców POLONICUM Uniwersytetu Warszawskiego, s. 215–225. Online: <https://depot.ceon.pl/handle/123456789/2626?show=full>
- Martyniuk W. (2021), *ESOKJ 2020: nowy, zmodernizowany europejski system opisu kształcenia językowego*, „Postscriptum polonistyczne”, nr 2(28). Online: https://www.postscriptum.us.edu.pl/wp-content/uploads/2021/12/11_Martyniuk.pdf DOI: 10.31261/PS_P.2021.28.12, [DW 28.08.2023].
- Musiał A. (2002), *Exploring teacher trainees' metaphors of language teaching*. (w:) Stanulewicz, D. (red.) *PASE Papers in Language Studies: Proceedings of the Ninth Annual Conference of the Polish Association for the Study of English*. Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, s. 463–470.
- Lakoff G., Johnson M. (2010), *Metafory w naszym życiu*. Przekład: Krzeszowski, T.P., Warszawa: Wydawnictwo ALETHEIA.
- Pięcińska A. (2006), *Co raz wejdziesz do głowy – już z niej nie wyleci*. Kraków: Universitas.
- Rabczuk A. (2017), *2 łyż, łyżeczka potu, sok pomarańczowy, pigwówka, zwarzony makiąż... przepis na lato w Warszawie, czyli rozwijanie kompetencji interkulturowej uczących (się) na przykładzie antropologicznej kategorii jedzenia*. „Kwartalnik POLONICUM”, nr 26, s. 26–38.
- Rabczuk A., Kuś K. (2010), *„Twardym trza być, a nie mientkim” – charakter to szlachetna materia, nastrój to pogoda – metafory pojęciowe*. „Kwartalnik POLONICUM”, nr 10, s. 24–30.
- Rabczuk A., Kuś K. (2014), *Na miejsca! Gotowi?! Start! – metafory sportowe w nauczaniu języka polskiego*. „Kwartalnik POLONICUM”, nr 17, s. 24–31.
- Rada Europy. *Europejski system opisu kształcenia językowego: uczenie się, nauczanie, ocenianie* (2003). Przekład: Martyniuk W. Warszawa: CODN.

- Stanulewicz D. (2004), *Językoznawstwo kognitywne a nauczanie języków obcych*. „Języki Obce w Szkole”, nr 1, s.5–11. Online: http://www.bc.ore.edu.pl/Content/91/2004_01_all.pdf [DW 27.07.2023].
- Wolf L. (1999), *Najnowsze tendencje w nauczaniu słownictwa – wszechstronność metafor w języku codziennym*, „Języki Obce w Szkole” nr 2, s. 110–113.
- Zarych E. (2014), *Przejdź na wyższy poziom*. Poznań: Wydawnictwo Nowela.
- Zarych E. (2018), *Język kluczem do kraju*. Poznań: Wydawnictwo Nowela.
- Zarzycka G. (2018), *Mediacja kulturowa jako niedoceniony wymiar glottodydaktyki*, (w:) Potasińska P., Stasieczek–Górna M. (red.), *Wyzwania glottodydaktyki polonistycznej. „Życie zaczyna się po sześćdziesiątce...”*. Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego.

Netografia

- <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/prawica;4009639.html> [DW 27.09.2023].
- <http://nkjp.pl/poliqarp/nkjp300/query/0+/> [DW 18.08.2023].
- https://poezja.org/wz/Leopold_Staff/1564/Odys [DW 22.08.202].
- <https://polskiikropka.pl/blog-jezyka-polskiego-jako-obcego/> [DW 26.09.23]
- <https://sjp.pwn.pl/korpus/szukaj/pandemia.html> [DW 18.08.2023].
- <https://wsjp.pl/> [DW 2.09.23].

Received: 29.09.2023

Revised: 11.03.2024